

РОЗДІЛ 11.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

DOI: <https://doi.org/10.33989/pnpu.520.c1632>

Ключові слова: професійна підготовка, духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку, морально-етична компетентність, студенти спеціальності 012 Дошкільна освіта, фахівці дошкільної освіти, вихователь ЗДО.

11.1. Актуальність та необхідність вибіркової дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти

Важливість та необхідність викладання вибіркової дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти полягає в тому, що сьогодні Україна переживає складний період з політико-економічними трансформаціями, який призводить до негативних кризових явищ, зокрема до падіння традиційних моральних і духовних цінностей і їх деформації. Поняття добра, милосердя, співчуття, доброчинності та чуйності знецінені, а панування культури «легких» грошей сприяє насильству, байдужості, агресивності, жорстокості і беззаконню. Зараз важливо переглянути ціннісні орієнтири виховання, переосмислити моральні категорії та норми, акцентуючи особливу увагу на цілісному формуванні особистості, щоб протистояти таким проявам. На думку О. Гнізділової важливо «звернути більш серйозну увагу на моральне виховання підростаючого покоління, розвивати зокрема такі якості, як чуйність, співчуття, гуманність, доброзичливість» [3, с. 13].

Важливою складовою освітньої політики на часі в Україні є модернізація усієї системи дошкільної освіти яка відбувається з урахуванням принципів єдності

суспільного і сімейного виховання, визнанні пріоритету гармонійного розвитку дітей перших шести років життя, єдності розвивальних, виховних та навчальних завдань. На державному рівні ведеться освітня політика, щодо духовно-морального виховання дітей з дошкільного віку. Підтвердженням цьому виступають такі нормативно-правові документи як: Закон України «Про дошкільну освіту», «Концепція дошкільного виховання в Україні», «Декларація прав дитини», Конвенція ООН «Про права дитини», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», Національна програма «Діти України», «Базовий компонент дошкільної освіти», Професійні стандарти «Вихователь ЗДО» та «Керівник (директор) ЗДО» тощо.

У БКДО першим освітнім напрямом в інваріантному складнику є «Особистість дитини». Особистісна компетентність дошкільника проявляється в особистісних якостях дитини: від елементарних уявлень і позитивного ставлення дитини до свого внутрішнього світу до становлення основ її світогляду й розвиненості її свідомості [1]. Тому виникає важливість підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до здійснення завдань духовно-морального розвитку вихованців, «створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей» [1, с. 7].

Комплексні та парціальні програми, методичні посібники стають на допомозі в реалізації Базового компоненту дошкільної освіти. Заслуговують особливої уваги чинні комплексні програми, в основу яких покладено розвиток духовних та моральних якостей особистості дитини: «Дитина», «Українське дошкільля» та «Соняшник».

Основний акцент в освітній програмі «Дитина» зроблено на етично-естетичній складовій освітнього процесу, що сприяє формуванню основ ціннісних орієнтацій дитини та її духовному розвитку. Метою цієї програми є формування основ світогляду цілісної життєво-ативної високо гуманістичної особистості – громадянина(-ки) нашого суспільства, який(-а) у своїй повсякденній життєдіяльності буде сповідувати загально-людські, національно-культурні і громадянські цінності. Імплементация програмних вимог забезпечує належні умови

для формування здорової, щасливої, самодостатньої та творчої особистості. Підготовлені методичні рекомендації до програми допомагають педагогам та батькам дошкільнят успішно формувати особистість дитини, забезпечивши комфортне, інтелектуально та емоційно насичене життя в період дошкільного дитинства [16].

Комплексна програма «Українське дошкілля» передбачає духовно-моральний розвиток дитини. До освітнього напрямку «Дитина в соціумі» включені завдання з формування основ духовно-моральних якостей, ознайомлення з соціальним середовищем та місцем кожної людини в ньому. Головним завданням програми є закріплення в дітей позитивних взаємовідносин в колективі, виховання почуття гуманності та розвиток моральних людських цінностей [18].

Програма «Соняшник» у своїй основі містить духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку, що передбачене в другому розділі програми «Розвиток і виховання душі та серця». Цей розділ спрямований на духовно-моральне формування дитини та для кожної вікової групи визначений певний конкретний обсяг програмового матеріалу. Для повнішої реалізації завдань з духовно-морального виховання запропоновані видання, перелік яких розміщений у рубриці «Методичний супровід реалізації завдань програми: Навчально-методичне забезпечення для реалізації завдань програми “Соняшник”» [9].

Рекомендованими МОН України на 2023–2024 навчальний рік парціальними програмами з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку є «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» та «Скарбниця моралі».

Варто зазначити, що метою програми «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» є виховання дітей на основі християнських моральних цінностей та формування у них християнських моральних чеснот. Вона спрямована на формування характеру та світогляду особистості дитини, який включає уявлення про першопричину буття, виникнення природи, людини, сім'ї та суспільства згідно християнського віровчення. Вона християнського світоглядно-культурного та освітньо-виховного спрямування, яка

не є просвітою віри, не містить релігійних обрядів, не ставить за ціль залучення до конкретної конфесії, а призначена для виховання в дітей поваги до людей та свободи совісті, релігійних та світоглядних ідеологій інших людей, здатності до співіснування в полікультурному та багатоконфесійному Українському суспільстві [7].

Метою парціальної програми «Скарбниця моралі» є реалізація вимог, висвітлених у Державному стандарті дошкільної освіти (Базовому компоненті дошкільної освіти), а саме, розвиток моральної сфери особистості дитини; виконання завдань і змісту морального виховання дошкільників з орієнтуванням на їхні особисті потреби, інтереси, здібності та вікові можливості, що забезпечить удосконалення рівня їхньої моральної вихованості. Вона є спробою узагальнити і упорядкувати наявний арсенал наукових підходів і змісту морального виховання, формування «Я–концепції» особистості дошкільника [11].

Запорукою успішного формування духовно-моральних якостей дитини є духовно-моральна сформованість фахівця дошкільної освіти. Підтвердженням цього є Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» (від 19.10.2021 р. № 755-21), у якому перераховані всі загальні та професійні компетентності, котрими повинен володіти кожен вихователь ЗДО.

Однією із загальних компетентностей вихователя є обов'язкова сформованість етичної компетентності, а саме «здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності» [19, с. 6].

Головним завданням педагога є усебічний розвиток здібностей дитини, виховання відповідального, порядного, свідомого громадянина країни. Професійна діяльність вихователя повинна ґрунтуватися на верховенстві загальнолюдських цінностей, норм та принципів моралі. Досягнення мети виховання та навчання потребує від вихователя осмислення високих етичних стандартів діяльності і поведінки, принципів істини, любові, добра, краси й досконалості, гармонійного поєднання інтересів дитини та інших людей.

Недосконалість сформованості етичної компетентності вихователя породжують етико-педагогічні помилки. Це призводить до того, що дошкільний педагог не може правильно обрати тактику своєї поведінки. Зазвичай етичні труднощі виражаються в недостатній тактовності, непорядності, чутках, брехні, необ'єктивності, заздрощах, себелюбстві, поспішності, неадекватній оцінці якостей співрозмовника тощо. Найчастіше в роботі сучасних вихователів трапляються такі етичні помилки: зневажання цінностями дитячого світу, спроба увійти в довіру, встановлення «мазунчиків» у групі, використання зухвалих порівнянь, деспотичні вказівки, нехтування індивідуальності дитини тощо.

Правильно сформована етична компетентність фахівця дошкільної освіти допомагає відшукати правильне вирішення в кожній унікальній ситуації, має суттєве значення для правильного визначення вихователем цілей, завдань, вибору форм і методів навчання та виховання.

Однією з обов'язкових професійних компетентностей вихователя є морально-етична компетентність, яка входить до трудової функції «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» професійного стандарту вихователя ЗДО. Морально-етична компетентність – це повне врівноваження моральних почуттів свідомості й поведінки педагога. Це здатність враховувати культурні, релігійні, етичні, соціальні та мовні особливості родини вихованця під час освітнього процесу і здійснювати його незалежно від власних поглядів, віросповідання, стереотипів та упереджень. Усі ці якості повинні бути наявними в його культурі спілкування з дітьми та родиною, з будь-якими іншими людьми, у педагогічному такті [19, с. 18].

Морально-етичні якості є важливими для професійної діяльності вихователя, проте вони не виникають самі собою, їх необхідно формувати. Ми погоджуємося зі словами сучасної дослідниці та педагога Н. Химич: «Важливо, яким чином ці якості осягаються і реалізуються: зовнішнім шляхом, чи внутрішнім, глибинним, основу якого складає інтелектуальний, загальнокультурний та моральний потенціал, що реалізується на засадах істини, добра, краси. Істина – це суть, зерно духовності. Її пізнання розширює свідомість, збагачує внутрішній світ, її сенс –

служіння високому, вищій меті, де діє перевага духовного над матеріальним. Краса – протидія потворному, емоційно-ціннісна форма вираження власних переживань, свого ставлення до світу; проявляється в культурі педагогічної діяльності. Добро є основою, стрижнем духовності, її моральною опорою» [25, с. 297].

Формування попередньо перерахованих якостей майбутнього вихователя ЗДО відбуваються завдяки вибірковому ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», метою якого є сприяти формуванню внутрішньої системи цінностей, оснований на моральних принципах та духовних цінностях. У процесі вивчення дисципліни студенти усвідомлюють важливість формування духовно-моральних цінностей особистості, починаючи з раннього дитинства.

Сучасні дослідники (І. Бех, А. Богущ, О. Вишневський, Н. Гавриш, О. Гнізділова, М. Євтух, Г. Каліберда, Н. Манжелій, І. Сіданіч, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, Т. Тхоржевська, Н. Химич та ін.), спираючись на досвід вітчизняних (Г. Ващенко, В. Зеньковського, Г. Леушиної, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, Т. Садової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, А. Усової, К. Ушинського та ін.) та зарубіжних учених (М. Монтесоррі, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Р. Оуена, Р. Штейнера, Я. Корчака та ін.), зазначають, що підвищенню рівня духовно-морального виховання особистості дитини значною мірою сприяє використання християнських цінностей у освітньому та виховному просторі України. Вчені надають пріоритет духовному вихованню над інтелектуальним, поєднують моральні ідеали з загальнолюдськими цінностями. За їх твердженням, значення душі та духовного виховання є дуже актуальними сьогодні в нашій державі. Аналіз науково-педагогічних досліджень свідчить, що особливо важливим явищем у сучасній освіті є те, що в нинішній системі цінностей чільне місце посідають ідеї християнства, на яких будується системне духовно-моральне виховання дітей в сьогоdnішньому українському суспільстві.

Духовно-моральне виховання за переконаннями М. Євтуха будується на рівні систем особистих і матеріальних цінностей (персональні потреби, задоволення), культурних цінностей (мистецтво, наука, державна власність, правопорядок),

вищих духовних цінностей (ідеали, цінності, зобов'язання перед суспільством). У цілому в процесі виховання особистість стає соціально адаптивна і не допускає відхилень від гуманних установок [8].

Сучасний педагог і новатор О. Вишневський називав духовно-моральне виховання найважливішою і вирішальною частиною виховання, яке прищеплює дітям абсолютні та вічні цінності, такі як віра, краса, чесність, любов, нетерпимість до зла, щедрість, милосердя, правда, мудрість, досконалість, доброта, надія, чесність та гідність, совість, справедливість, шляхетність тощо, і це є його основним завданням [2].

Отже, викладання вибіркової навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів має досить цінне значення. Саме сьогодні, у період воєнних дій на території нашої держави, є досить важливим формування внутрішнього духовно-морального потенціалу особистості дитини. Успішність цієї роботи значною мірою залежить від внутрішнього духовного світу самого вихователя. Тому майбутні вихователі дітей дошкільного віку повинні усвідомлювати глибокий зміст таких дефініцій як: любов, милосердя, співчуття, доброта, чуйність, послух, чемність, доброзичливість, взаємодопомога, вдячність, пошана, турботливість. Чисті душі дітей мають черпати свою духовну силу саме від своїх вихователів, а особливо діти, які постраждали від військових дій, яким потрібна виняткова підтримка. Тому надзвичайно важливою справою сьогодні є підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до духовно-морального виховання дошкільників, де в комплексному поєднанні здійснюється накопичення теоретичних знань і різних методів та форм практичної діяльності. Для більш детального розгляду до уваги пропонується опис та структурно-змістове наповнення освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку».

11.2. Загальний опис та структурно-змістове наповнення освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку»

Вибірковий освітній компонент «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» спрямований на формування у студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта професійних компетентностей, необхідних для організації духовно-морального виховання дошкільників у ЗДО та в сім'ї.

Метою вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є озброїти студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти знаннями, необхідними для здійснення духовно-морального виховання дошкільників як пріоритетного у формуванні особистості; сприяти осмисленню необхідності формування високоморальної та високодуховної людини, спроможної жити за законами добра, у гармонії із собою і навколишнім світом.

Навчальна дисципліна «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є вибіркоvim освітнім компонентом, який вивчається на другому році здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у третьому семестрі.

На вивчення курсу відводиться 4 кредити ЄКТС із загальною кількістю годин 120, серед них: 24 години лекційних занять, 24 години практичних занять та 72 години відведено на самостійну роботу студентів над навчальним матеріалом. Курс розрахований на один семестр. Підсумковий контроль передбачає складання студентами заліку (табл. 11.2.1).

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС Денна форма ДО-25 Заочна форма –	Вибіркова	
	Рік підготовки:	
	2-ий	
Загальна кількість годин – Денна форма ДО-25 – 120 год Заочна форма –	Семестр	
	3-ій	
Кількість змістових модулів (за умов поділу) – 2	Лекції	
	24год	
	Семінарські заняття	
	Практичні заняття	
	24 год	
	Лабораторні заняття	
	Самостійна робота	
	72 год	
Вид підсумкового контролю: Залік		

Якісно викладати дисципліну «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» дозволяє її матеріально-технічне забезпечення, зокрема: навчально-методичний комплекс дисципліни, посібники, мультимедійне забезпечення (презентації), фонди бібліотеки імені Михайла Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, інтернет-ресурси тощо.

Для ефективного впровадження в освітній процес дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» розроблено навчальні та інструктивно-методичні матеріали, які включають такі структурні елементи:

- робочу програму навчальної дисципліни підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
- силабус ОК;

- опорні конспекти лекцій навчальної дисципліни;
- методичні рекомендації до проведення практичних і самостійних занять;
- тестові завдання для забезпечення поточного та модульного контролю знань студентів;
- ректорську контрольну роботу;
- критерії оцінювання навчальних знань здобувачів.

Робоча програма освітнього компоненту підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та силабус навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», укладені відповідно до ОП «Дошкільна освіта» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, обговорена і схвалена на засіданні кафедри дошкільної освіти, погоджена з гарантом освітньої програми і затверджена вченою радою факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Структурований зміст освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» відображено та наскрізно прослідковується в його навчально-методичному забезпеченні. Тематику лекцій та їх часовий розподіл за основними формами навчальної діяльності, види контролю студентів, кількість балів, які здобувачі можуть отримати під час поточного, проміжного та підсумкового оцінювання, висвітлено у таблиці 11.2.2.

**Дидактична карта освітнього компоненту
«Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку»**

Форми організації навчальної діяльності	Лекції		Практичні / семінарські заняття		Лабораторні заняття		Самостійна робота		Оцінювання (кількість балів за тему)
	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи духовно-морального виховання дітей дошкільного віку									
Тема 1. Загальні засади духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.	2		2				6		5
Тема 2. Концептуальні основи духовно-морального виховання дошкільників.	2		2				6		5
Тема 3. Духовно-моральне виховання особистості у спадщині зарубіжних і вітчизняних педагогів.	2		2				6		5
Тема 4. Духовно-моральні цінності особистості.	2		2				6		5
Тема 5. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях. МКР №1	2		2				6		5 20
Змістовий модуль 2. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку в системі роботи ЗДО та сім'ї									
Тема 6-7. Сучасне програмно-методичне забезпечення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку для закладів дошкільної освіти.	4		4				12		10

Продовж. табл. 11.2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Тема 8. Використання сучасних педагогічних технологій у духовно-моральному вихованні дошкільників.	2		2				6		5
Тема 9. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку засобами народної педагогіки.	2		2				6		5
Тема 10. Ознайомлення дітей дошкільного віку із Великими Християнськими Святами та особливостями їх святкування.	2		2				6		5
Тема 11-12. Передовий досвід формування духовно-моральних цінностей у дітей дошкільного віку. МКР №2	4		4				12		10
Всього (кількість год)	24		24				72		100
Розподіл балів	Аудиторна та самостійна робота								100
	Екзамен								
	Усього балів								100

Перевірка когнітивно-збагачувального (накопичення теоретичних і методичних знань з підготовки студентів до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку) рівня підготовки студентів до проведення занять з духовно-морального виховання для дошкільників відбувається в ході практичних занять та під час виконання завдань самостійної роботи. Здобувачі мають доступ до навчально-методичного забезпечення, яке розміщене на платформі MOODLE (за умови дистанційного чи змішаного навчання) (рис. 11.2.1.).

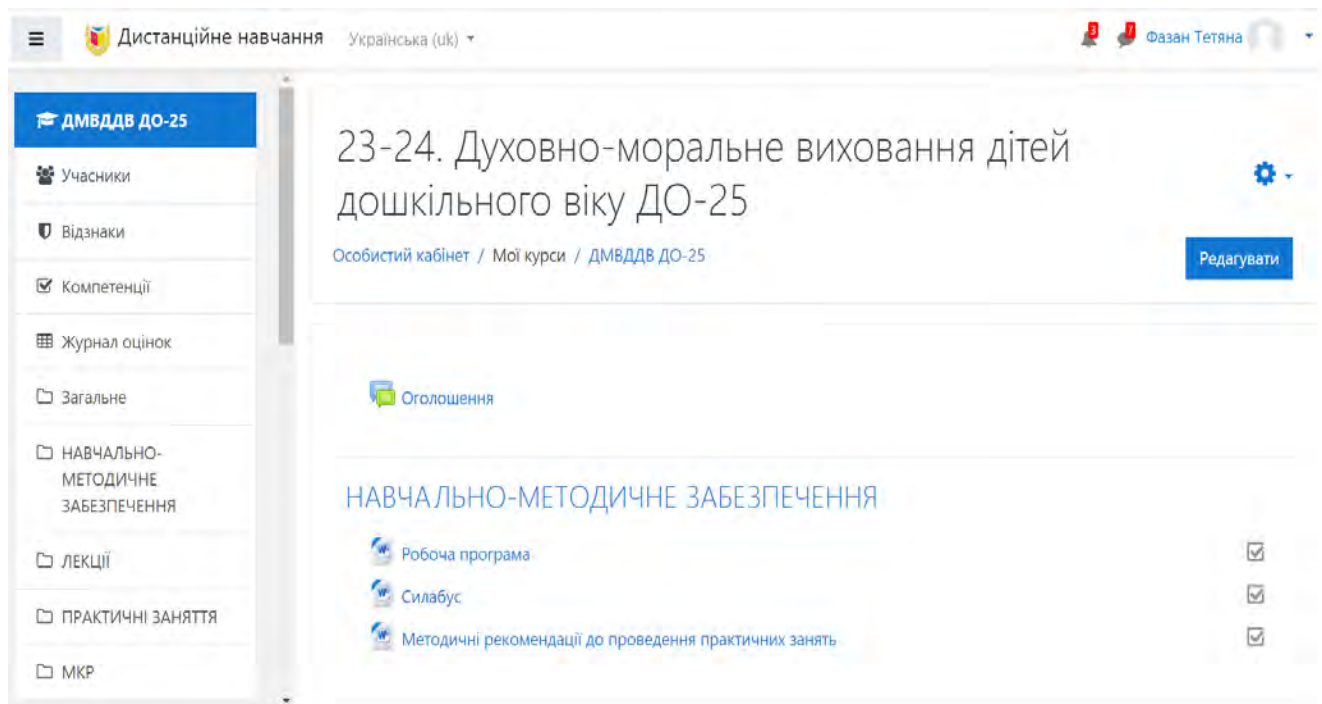

Рис. 11.2.1. Навчально-методичне забезпечення на платформі MOODLE

Для повноцінного засвоєння навчальної дисципліни через її вивчення, критичний розбір та осмислення в позааудиторний час, для підготовки до практичних занять та виконання самостійних завдань здобувачі користуються навчально-методичними та інструктивними матеріалами. До кожної теми з освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» сформульована дидактична мета, питання для обговорення в ході практичного заняття, рекомендовано літературні джерела та розміщено методичні рекомендації, які стануть в нагоді здобувачам для того, щоб зорієнтуватися та усвідомлено підготуватися до дискусії й виконати завдання із самостійної роботи, а також критерії оцінювання виконаних завдань.

До уваги пропонується фрагмент програми навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тема 1. Загальні засади духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.

Сутність поняття та періодизація духовного розвитку особистості дитини. Теоретичні аспекти морального виховання дошкільників. Духовно-моральне виховання як основа гармонійного розвитку дітей дошкільного віку.

Тема 2. Концептуальні основи духовно-морального виховання дошкільників. Мета, завдання та зміст духовно-морального виховання дошкільників. Принципи духовно-морального виховання особистості. Методи та засоби духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Форми взаємодії педагога та дітей в організації духовно-морального виховання.

Тема 3. Духовно-моральне виховання особистості у спадщині зарубіжних і вітчизняних педагогів. Погляди зарубіжних педагогів про важливість духовно-морального виховання особистості. Духовно-моральне виховання дітей у педагогічній спадщині вітчизняних педагогів. Сучасні дослідження проблеми духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.

Тема 4. Духовно-моральні цінності особистості. Сутність поняття «цінності». Класифікація цінностей особистості. Кодекс цінностей сучасного українського виховання і розвитку (за О. Вишневським). Загальна характеристика духовно-моральних цінностей.

Тема 5. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях. Християнство як засіб формування духовності людини. Вчення про духовно-моральні чесноти особистості. Таїнства та обряди як складова побуту українського народу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СИСТЕМІ РОБОТИ ЗДО ТА СІМ'Ї

Тема 6-7. Сучасне програмно-методичне забезпечення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку для ЗДО. Духовно-моральне виховання дітей

дошкільного віку в контексті основних нормативно-правових документів та Базового компонента дошкільної освіти. Реалізація духовно-морального виховання дітей дошкільного віку в чинних комплексних програмах («Дитина», «Українське дошкілля», «Соняшник» «Впевнений старт», «Освіта та піклування», «Я у світі»). Огляд чинної парціальної програми «Програма духовно-морального виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях». Детальний аналіз чинної парціальної програми з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Характеристика парціальної програми та методичних рекомендацій з духовно-морального виховання дошкільників «Зерно любові».

Тема 8. Використання сучасних педагогічних технологій у духовно-моральному вихованні дошкільників. Інтерактивні методи у духовно-моральному вихованні дітей дошкільного віку. Ігрові технології як засіб духовно-морального виховання дошкільників. Використання мультимедійних засобів у духовно-моральному вихованні дітей.

Тема 9. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку засобами народної педагогіки. Мета та зміст народної педагогіки у духовно-моральному вихованні дітей. Принципи народної педагогіки у формуванні духовно-моральних цінностей дошкільників. Характеристика методів, та засобів народної педагогіки.

Тема 10. Ознайомлення дітей дошкільного віку із Великими Християнськими Святами та особливостями їх святкування. Методичні рекомендації щодо проведення християнських свят в ЗДО та в родині. Великі Християнські Свята. Особливості організації та проведення Різдвяних свят. Організація та проведення свята Великодня. Специфіка святкування в умовах ЗДО та сім'ї Дня Святого Миколая.

Тема 11-12. Передовий досвід формування духовно-моральних цінностей у дітей дошкільного віку. Методика виховання дітей дошкільного віку на ідеях миру. Формування чесності у дошкільників. Виховання у дітей дошкільного віку турботи та чуйності. Практичні добірки для виховання ввічливості у дітей. Використання дидактичних ігор у вихованні доброти та милосердя у дітей. Створення умов для духовно-морального розвитку дитини в тісній взаємодії ЗДО і родини.

Слід зазначити, що особлива увага у програмі навчальної дисципліни приділена підготовці майбутніх дошкільних педагогів до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, одним з основних шляхів якого є внутрішня робота над собою та постійне самовдосконалення. Для цього студентам пропонуються такі завдання для практичної / самостійної роботи:

1. Переглянути та проаналізувати відео-лекцію І. Д. Беґа: «Духовно-моральне виховання особистості: глибинна сутність і можливості».

2. Написати твір-роздум на тему: «Необхідність духовно-морального виховання особистості в сучасному суспільстві».

3. Розробити та продемонструвати на практичному занятті 3 етичні бесіди для дошкільників відповідно до вікових періодів.

4. Написати твір-роздум на тему: «На мою думку, ключовим методом духовно-морального виховання є...».

5. Підготувати реферат на одну з обраних тем: «Зарубіжні педагоги про важливість духовно-морального виховання дітей дошкільного віку»; «Вітчизняні класики педагогіки про духовно-моральне виховання дошкільників»; «Духовно-моральне виховання підростаючого покоління у реаліях сучасності».

6. Опрацювати, проаналізувати та висловити власну думку щодо наукової статті: Аллі Богуш «Духовний розвиток і виховання особистості в аспекті педагогічного виміру В. О. Сухомлинського».

7. Підготувати доповідь на тему: «Формування духовно-моральних цінностей у моїй родині» (5–7 речень).

8. Переглянути та проаналізувати вебінар на тему: «Презентація комплексної програми «Соняшник»».

9. Опрацювати програму «Зерно любові». Вибрати з програми 5 запропонованих дидактичних ігор духовно-морального змісту, підготуватися до їх проведення на практичному занятті.

10. Переглянути і проаналізувати вебінар на тему: «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях».

11. Опрацювати програму «Скарбниця моралі». Вибрати з розділу «Засоби реалізації програмових завдань» 6 творів дитячої художньої літератури і 6 українських прислів'їв і приказок з морального виховання (по 2 на кожну вікову групу).

12. Підготувати презентацію для дітей дошкільного віку на одну із запропонованих тем та презентувати її на практичному занятті: «Виховання доброти у дошкільників», «Виховання ввічливості у дошкільників», «Виховання чуйності у дошкільників».

13. Підібрати мультфільми (на вибір студента 3 шт.) для дітей дошкільного віку з формування духовно-моральних цінностей та проаналізувати їх.

14. Підготувати доповідь на тему: «Які на мою думку найдієвіші засоби народної педагогіки для формування в дітей любові та поваги до старших».

15. Підібрати, вивчити та презентувати на практичному занятті українську народну казку для дітей старшого дошкільного віку з формування духовно-моральних цінностей.

16. Виготовити власноруч Великодню або Різдвяну аплікацію і презентувати її на практичному занятті.

17. Написати доповідь на тему: «Особливості святкування Різдвяних / Великодніх свят у моїй родині».

18. Підготувати заняття для дітей дошкільного віку (вікова група за вибором студента) на одну із запропонованих тем та продемонструвати на практичному занятті: «Рідний край, моя родина – це наша Україна», «Добро та добрі вчинки», «Дружба – найбільший скарб».

19. Підготувати методичні рекомендації батькам на тему: «Виховання пошани до старших», «Виховання милосердя в дітей дошкільного віку».

20. Підготувати та провести на практичному занятті виховний захід для дітей старшого дошкільного віку на тему: «Скарбниця духовно-моральних цінностей особистості».

Для більш ґрунтового дослідження проблем духовно-морального виховання дошкільників, у рамках самостійної роботи, студентам пропонуються такі теми для кваліфікаційних (курскових, магістерських) робіт:

1. Формування особистісної компетентності дошкільників засобами ігрових технологій.
2. Роль морально-етичної бесіди у формуванні особистісної компетентності дошкільників.
3. Використання засобів народної педагогіки у формуванні особистісної компетентності дітей дошкільного віку.
4. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини дошкільного віку.
5. Дидактична гра як засіб духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.
6. Духовно-моральне виховання дошкільників на загальнолюдських цінностях Українського народу.
7. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на ідеях миру.
8. Використання мультимедійних засобів у духовно-моральному вихованні дошкільників.
9. Християнські свята як засіб духовно-морального виховання дітей старшого дошкільного віку.
10. Співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї в духовно-моральному вихованні дітей дошкільного віку.
11. Духовно-моральне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами мультиплікаційних фільмів.
12. Виховання моральної культури дошкільників у взаємодії ЗДО та сім'ї.
13. Роль сімейного виховання у формуванні моральних цінностей дошкільників.
14. Формування моральних цінностей дошкільників засобами народної творчості.
15. Виховання милосердя у дітей дошкільного віку.
16. Формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку.

17. Педагогічні умови формування доброзичливості у старших дошкільників.
18. Особливості формування сімейних цінностей у дошкільників.
19. Виховання толерантності у дітей старшого дошкільного віку.
20. Виховання ввічливості як моральної якості дітей старшого дошкільного віку.

Отже, важливим елементом у засвоєнні знань студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта з вибіркового освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», перш за все, є повноцінне структурно-змістове наповнення освітнього компоненту, правильно підібраний лекційний матеріал, завдання для практичної / самостійної роботи та цікаві теми кваліфікаційних робіт для подальших наукових розвідок у цій проблематиці.

11.3. Форми та підходи до аудиторної і дистанційної роботи зі студентами при вивченні ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку»

Процес навчання у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка реалізується у межах цілісної системи організаційних форм навчання. Основними формами аудиторної роботи студентів з дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є лекційні та практичні заняття, самостійна робота студентів, яка входить до виконання практичних занять, консультації; використання інтерактивних та дистанційних форм навчання.

У межах вивчення ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» найважливішою формою навчання студентів є лекція, метою якої є формування елементарної основи для подальшого вивчення навчального матеріалу.

У процесі професійної підготовки студентів нами використовуються такі види лекцій: вступна лекція, тематичні лекції, підсумкова лекція. За способом викладу навчального матеріалу використовуємо лекції-візуалізації (із мультимедійними презентаціями), бінарні лекції, лекції-консультації, проблемні лекції, лекції-діалоги.

На початку викладання дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» обов'язковим елементом є проведення вступної лекції, де в

стилій формі надається інформація про завдання, зміст і структуру освітнього компонента, значення його у фаховій підготовці майбутнього вихователя. Тут акцентується увага на тому, що цей освітній компонент має міжконфесійний характер, а не проповідування віровчення конкретної конфесії. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку значно відрізняється від релігійного виховання в церковних установах (наприклад в недільних школах) передусім тим, що державний навчальний заклад не ставить за мету формування релігійної орієнтації, та євангелізації особистості, а розглядаються загальні християнські моральні цінності, що допомагають духовно-моральному вдосконаленню особистості [25, с. 317–318].

Основним видом лекцій є тематична лекція. Її завдання полягає в розкритті конкретної теми навчальної дисципліни, пояснення студентам інформації, яка має бути засвоєна і використана ними на практичних заняттях та в майбутній фаховій діяльності. У процесі підготовки ми використовуємо різні способи викладу матеріалу. До кожної лекційної теми нами створені мультимедійні презентації, які що використовуються як під час аудиторної роботи, так і дистанційної. Вони доповнюють словесну інформацію та виступають носіями змістовної інформації.

Особливого зацікавлення у студентів викликає використання бінарних лекцій. Їх суть полягає в діалозі двох чи декількох викладачів, які читають одну тему лекції, але є представниками різних наукових шкіл, кафедр, конфесій, або теоретиком і практиком. Для реалізації цього типу лекцій ми запрошуємо доктора педагогічних та теологічних наук, професора кафедри загальної педагогіки та андрагогіки В. Фазана, який з теологічної точки зору розкриває студентам такі теми: «Духовно-моральні цінності особистості», «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях». У процесі бінарного викладу матеріалу студенти завжди задають дуже багато питань. Їх цікавлять наступні аспекти: «Що таке справжня Любов», «Суть вінчання в церкві», «Хрещення дітей», «Значення подружньої вірності у вихованні дітей», «Поняття єдності духа, душі і тіла», «Страх смерті» тощо. У процесі дискусії студенти отримують відповіді на всі

поставлені питання. Цей спосіб викладу інформації ще можна назвати лекція-консультація чи лекція-діалог.

Зазвичай у процесі тематичної лекції способи викладу інформації постійно поєднуються, змінюють одна одну. Питання духовного самовдосконалення дуже цікавлять сучасну молодь, тому, якщо спосіб викладу на початку лекції є як правило проблемним, то згодом він стає діалогічним, дискусійним, консультативним.

Остання лекція курсу завжди є підсумковою, вона систематизує одержані знання, підбиває підсумки прочитаного курсу.

Практичні заняття є більш складною формою організації освітнього процесу. Їх метою є продуктивне розширення та засвоєння навчального матеріалу та правильна організація самостійної роботи студентів. Для реалізації практичних занять нами розроблено методичні рекомендації до їх проведення, де висвітлена кожна тема, її мета, завдання для самостійної роботи, критерії оцінювання, рекомендована література. Наводимо приклад двох таких планів (з 1 і 2 змістових модулів). Перелік інформаційних ресурсів ми пропускаємо з метою скорочення обсягу тексту.

Приклад плану практичного заняття 1 змістового модуля.

Практичне заняття № 2

Концептуальні засади духовно-морального виховання дошкільників

Мета: розкрити мету, завдання та зміст духовно-морального виховання дошкільників. Розглянути принципи, закономірності, методи та засоби духовно-морального виховання. Встановити форми взаємодії педагога та дітей в організації духовно-морального виховання.

План

1. Мета, завдання та зміст духовно-морального виховання дошкільників.
2. Принципи та закономірності духовно-морального виховання дошкільників.
3. Методи та засоби духовно-морального виховання дітей дошкільного віку.
4. Форми взаємодії педагога та дітей в організації духовно-морального виховання.

Завдання самостійної роботи

1. Розробити та продемонструвати на практичному занятті 3 етичні бесіди для дошкільників відповідно до вікових періодів.

(Структурні елементи етичної бесіди: тема, мета, вступ, розгляд ілюстрації та бесіда за нею, висновок).

Методичні рекомендації

Етична бесіда повинна містити сюжетну картинку та проблемні, пошукові питання до неї. Схема бесіди повинна забезпечувати активність усіх дітей.

Зразок етичної бесіди (для дітей середнього дошкільного віку)

Тема: Чужа іграшка

Мета: далі ознайомлювати дітей із почуттям провини, виховувати у них відповідальність за свої вчинки; формувати активну конструктивну поведінку в цих обставинах, уміння знаходити правильний вихід із ситуації; виховувати оптимізм.

Бесіда:

– Ух, який у хлопчика всюдихід!!! Михайлику так закортіло погратися з ним. От він і вирішив попросити в хлопчика цю іграшку. Діти, здогадайтеся, як він це зробив. Що Михайлик сказав господареві всюдихода?

– А чому Михайлик захотів погратися саме з цією іграшкою?

– А чи завжди потрібно просити чужу іграшку, коли захочеться погратися з нею?

– Чому плаче хлопчик, дивлячись на свій всюдихід?

– Так, Михайлик, граючись, поламав машинку. Як ви думаєте, він відчуває свою провинку?

– Діти, покажіть настрої хлопчика. А що ж потрібно зробити Михайликові?

– Попросити вибачення?

– Запропонувати йому свою машинку?

– Чи може відремонтувати всюдихід?

2. Написати твір-роздум на тему : « На мою думку, ключовим методом духовно-морального виховання є... ».

Критерії оцінювання

Практичне заняття оцінюється у 5 балів

5 балів – високий рівень висвітлення результатів навчання за темою заняття, студент активно приймає участь в обговоренні теоретичних питань, чітко пояснює зміст понять та тверджень; відповідаючи, чітко формулює власну думку; швидко орієнтується та наводить приклади, що говорить про його обізнаність і зацікавленість темою заняття; креативно відповідає на запитання; здобувачем опрацьований конспект лекцій і додаткова література. Завдання практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, форма їхнього представлення є оптимальною.

4–3 бали – достатній рівень досягнення навчальних результатів за темою заняття, бере участь в обговоренні теоретичних питань; пояснення понять та тверджень здійснюється на репродуктивному рівні; не чітко формулює власну думку; відповідаючи на запитання, допускає незначні помилки у відповідях, які може самостійно усунути, або усуває за допомогою педагога; опрацьований лише конспект лекцій, відповідь будується на основі вивченого на лекційному занятті матеріалі. Завдання практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, але окремі з них містять неточності та потребують виправлення, корекції або доповнення, форма їхнього висвітлення є оптимальною або достатньою.

2–1 бали – мінімально-достатній рівень оволодіння навчальним матеріалом за темою заняття, здобувач бере пасивну участь в обговоренні теоретичних питань теми, відповіді на запитання неправильні чи відсутні; результати навчання за темою мінімальні. Завдання практичної / самостійної роботи виконані частково, містять помилки, недоліки, вимагають доопрацювання та доповнення, форма їхнього висвітлення є мінімальною, або відсутньою.

0 балів – відсутні знання навчального матеріалу за темою заняття, здобувач не бере участі в опитуванні теоретичних питань; не дає відповіді на питання. Відсутні матеріали практичної / самостійної роботи.

Приклад плану практичного заняття 2 змістового модуля.

Практичне заняття № 6-7

Сучасне програмно-методичне забезпечення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку для закладів дошкільної освіти

Мета: зосередити увагу на нормативно-правових документах та Базовому компоненті дошкільної освіти. Показати реалізацію духовно-морального виховання дітей дошкільного віку в чинних комплексних програмах («Дитина», «Українське дошкілля», «Соняшник» «Впевнений старт», «Освіта та піклування», «Я у світі») та чинних парціальних програмах («Зерно любові», «Програма духовно-морального виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях», «Скарбниця моралі»).

План

1. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку в контексті основних нормативно-правових документів та Базового компонента дошкільної освіти.
2. Реалізація духовно-морального виховання дітей дошкільного віку в чинних комплексних програмах («Дитина», «Українське дошкілля», «Соняшник» «Впевнений старт», «Освіта та піклування», «Я у світі»).
3. Характеристика чинної парціальної програми та методичних рекомендацій з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку «Зерно любові».
4. Огляд чинної парціальної програми «Програми духовно-морального виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях»
5. Аналіз чинної парціальної програми з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі».

Завдання самостійної роботи

1. Переглянути та проаналізувати вебінар не тему: «Презентація комплексної програми «Соняшник»».
(У аналізі вебінару зазначити: спікера, мету та основні завдання програми. Вказати, який розділ програми відповідає за духовно-моральне виховання дитини і його короткий зміст). Висловити власну думку щодо реалізації запропонованої програми у майбутній професійній діяльності.

2. Опрацювати програму «Зерно любові». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/Prohramy/25.01/Prohrama%20Zerno%20lyubovi.pdf>. Вибрати із програми 5 запропонованих дидактичних ігор духовно-морального змісту, підготуватися до їх проведення на практичному занятті.

3. Переглянути і проаналізувати вебінар на тему: «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=q-6mGhmLU-o>.

(У аналізі вебінару зазначити: спікера, мету, зміст та основні завдання програми. Вказати основні ідеї духовно-морального виховання в умовах дошкільного закладу (досвід роботи ЗДО №36 «Пролісок» м. Добропілля Донецької області). Висловити свою думку щодо перегляду вебінару.

4. Опрацювати програму «Скарбниця моралі». URL: https://rada.info/upload/users_files/41765931/048ec3ff797e9bd31c99d1a9e2153030.pdf
Вибрати із розділу «Засоби реалізації програмових завдань» 6 творів дитячої художньої літератури і 6 українських прислів'їв і приказок з морального виховання (по 2 на кожну вікову групу).

Критерії оцінювання

Практичне заняття оцінюється у 5 балів

5 балів – високий рівень висвітлення результатів навчання за темою заняття, студент активно приймає участь в обговоренні теоретичних питань, чітко пояснює зміст понять та тверджень; відповідаючи, чітко формулює власну думку; швидко орієнтується та наводить приклади, що говорить про його обізнаність і зацікавленість темою заняття; креативно відповідає на запитання; здобувачем опрацьований конспект лекцій і додаткова література. Завдання практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, форма їхнього представлення є оптимальною.

4–3 бали – достатній рівень досягнення навчальних результатів за темою заняття, бере участь в обговоренні теоретичних питань; пояснення понять та тверджень здійснюється на репродуктивному рівні; не чітко формулює власну думку; відповідаючи на запитання, допускає незначні помилки у відповідях, які може самостійно усунути, або усуває за допомогою педагога; опрацьований лише конспект лекцій, відповідь будується на основі вивченого на лекційному занятті матеріалі. Завдання практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, але окремі з них містять неточності та потребують виправлення, корекції або доповнення, форма їхнього висвітлення є оптимальною або достатньою.

2–1 бали – мінімально-достатній рівень оволодіння навчальним матеріалом за темою заняття, здобувач бере пасивну участь в обговоренні теоретичних питань теми, відповіді на запитання неправильні чи відсутні; результати навчання за темою мінімальні. Завдання практичної / самостійної роботи виконані частково, містять помилки, недоліки, вимагають доопрацювання та доповнення, форма їхнього висвітлення є мінімальною, або відсутньою.

0 балів – відсутні знання навчального матеріалу за темою заняття, здобувач не бере участі в опитуванні теоретичних питань; не дає відповіді на питання. Відсутні матеріали практичної / самостійної роботи.

У професійній підготовці здобувачів ми використовуємо різні форми організації практичних занять: фронтальну, групову та індивідуальну.

Фронтальна форма роботи передбачає виконання одного й того ж завдання усіма студентами одночасно. Так, на всіх практичних заняттях перш за все проводиться дискусія стосовно засвоєного лекційного матеріалу відповідної теми, де бере участь уся група студентів.

У фронтальній роботі часто використовуються завдання творчого характеру такі як, написання твору-роздуму на теми: «Необхідність духовно-морального виховання особистості у сучасному суспільстві», «На мою думку, ключовим методом духовно-морального виховання є...» та ін.; доповіді на теми: «Формування духовно-моральних цінностей у моїй родині», «Які на мою думку найдієвіші засоби народної педагогіки для формування у дітей любові та поваги до старших», «Особливості святкування Різдвяних або Великодніх свят у моїй родині» та ін. У процесі заняття студенти презентують перед академічною групою свої підготовлені доповіді, після чого відбувається детальне обговорення досліджуваної проблеми.

Групова форма роботи передбачає виконання одного завдання невеликою групою студентів. На практичному занятті № 8 («Використання сучасних педагогічних технологій у духовно-моральному вихованні дошкільників») студенти поділяються на декілька невеликих підгруп (по 3–5 осіб). Завданням є підготувати якомога більше сучасних педагогічних технологій з формування духовно-моральних цінностей дошкільників за певний проміжок часу. Потім студенти обмінюються своїми здобутками, презентуючи їх перед іншими підгрупами студентів.

Індивідуальна форма проведення занять передбачає виконання конкретного завдання одним студентом. На практичному занятті № 10 на тему «Ознайомлення дітей дошкільного віку із великими християнськими святами та особливостями їх святкування» одним із завдань є виготовлення власноруч Великодньої або Різдвяної аплікації й презентування її на практичному занятті. Кожен студент індивідуально виконує завдання творчого характеру.

Самостійна робота студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта входить до планів практичних занять. У межах вивчення ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» на самостійну роботу студента відведено 72 години. Основною метою самостійної роботи студентів є систематизація і розширення отриманих в межах вивчення навчальної дисципліни знань, формування вмінь і навичок самостійно мислити, знаходити корисну інформацію та здатність реалізувати набуті знання, уміння та навички у майбутню професійну діяльність.

Не менш важливою формою аудиторної роботи студентів з дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є консультація (від лат. *consultatio* – звернення за порадою). Консультація використовується в навчальному процесі у закладах вищої освіти для того, щоб допомогти студентам розібратися в складних питаннях, поглибити і доповнити їхні теоретичні знання, зміцнити їхнє професійне самовизначення. Вона також дозволяє викладачам керувати і, за необхідності, коригувати процес засвоєння знань студентами. Консультації проводяться як під час лекційних та практичних занять, так і як окрема форма освітнього процесу (щоп'ятниці в аудиторії № 313 та в онлайн-форматі ZOOM за покликанням з 12.00 до 15.00).

Трансформаційні зміни в закладах вищої освіти потребують імплементації інноваційної освітньої діяльності, впровадження освітніх інформаційно-комунікативних технологій, актуальних до вимог часу та умов інтерактивного освітнього середовища, перш за все в організації дистанційної форми освіти. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності особистості студента, що забезпечує активну взаємодію учасників освітньої діяльності та спрямована на створення сприятливих умов діалогового навчання, де кожен суб'єкт освітньої діяльності відчуває свій успіх та інтелектуальну спроможність [17].

У межах вивчення вибіркового ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» ми часто використовуємо такі інтерактивні форми навчання як: ситуаційні задачі, майстер-класи, прес-конференції, мозковий штурм, тестування, ігрові навчання, круглі столи тощо. Усі ці методи інтерактивного навчання

засновані на принципах активності, взаємодії учасників, групового досвіду та обов'язкового зворотного зв'язку.

З 2020 р. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка працює з використанням технологій дистанційного навчання (Положення «Про технології дистанційного навчання в освітньому процесі ПНПУ імені В. Г. Короленка» № 9 від 27 лютого 2020 р.). Дистанційне навчання – сучасний процес здобуття знань, умінь, навичок і можливостей пізнавальної діяльності людини, що здійснюється в основному за опосередкованої взаємодії віддалених між собою учасників освітнього процесу в спеціальному середовищі, яке функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Відповідно до цього підготовка студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта відбувається з використанням дистанційних форм навчання: ZOOM, Moodle, Google класу. Викладання вибіркової дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» на цей момент відбувається у вигляді змішаної форми навчання. Ті студенти, які обрали дистанційну форму навчання, усі лекції і практичні заняття відвідують, використовуючи платформу ZOOM; індивідуальні і практичні завдання прикріплюють в особистий кабінет на платформі Moodle.

Дистанційна форма навчання дозволяє якісно й ефективно організувати освіту, систематизовано подати навчальний матеріал із застосуванням презентацій відповідно тематики курсу, сприяє ефективному самостійному його опрацюванню студентами в зручний для них час та формує не лише знання з освітнього компоненту, а й високий рівень професійної ІТ-компетентності. На сторінці Moodle протягом вивчення курсу прикріплені всі тексти лекцій, практичні завдання та методичні рекомендації до їх проведення. Відповідно до робочої програми та силябусу навчальної дисципліни, по завершенню вивчення змістового модуля обов'язковим є проведення модульної контрольної роботи. Використовуючи платформу Moodle це дуже зручно робити за допомогою тестів, які автоматично обраховує система (рис. 11.3.1).

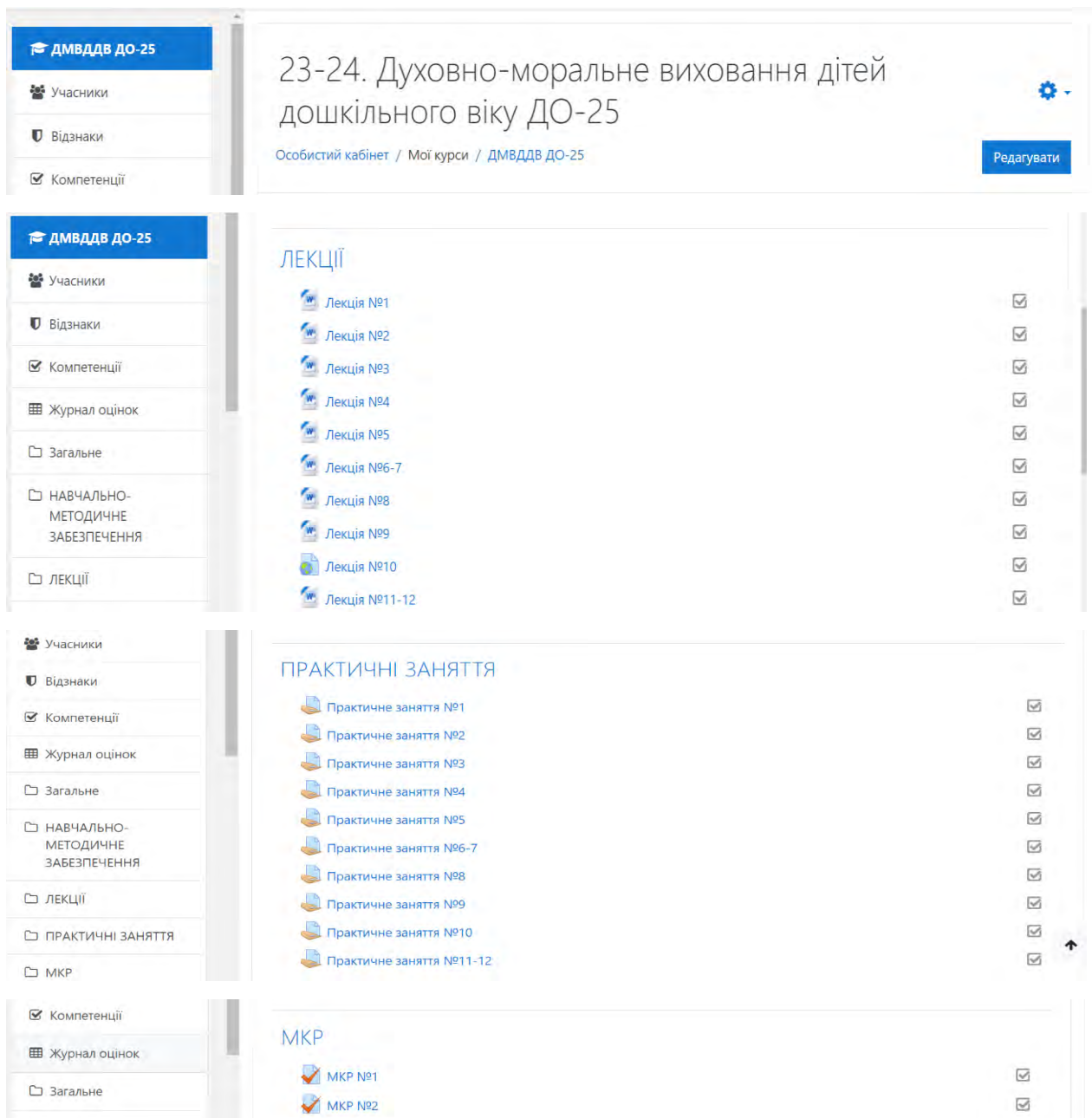

Рис. 11.3.1. Лекції, практичні заняття та МКР на платформі MOODLE

Концептуальний аналіз сучасних досліджень системи професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти дозволив нам виділити наукові підходи, що лежать в основі вивчення навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», а саме: аксіологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний та студентоцентрований. Розглянемо ці підходи детальніше.

Одним з основних наукових підходів у рамках викладання навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є використання аксіологічного підходу.

Аксіологічний підхід у роботі зі студентами ґрунтується на ідеї основоположності загальнолюдських цінностей та самоцінності кожної особистості. Використання цього підходу в освітньому процесі сприяє перенесенню акценту на опанування здобувачами освітніх і специфічних цінностей педагогічної діяльності як першочергових її пріоритетів, а також на формування в майбутніх фахівців дошкільної освіти соціально важливих ціннісних потенціалів як необхідної передумови того, щоб у майбутньому вони були здатні прийняти унікальність аксіологічної сфери кожного вихованця й забезпечити успішну суб'єкт-суб'єктну взаємодію з ним. За твердженням Т. Ярмака, сьогодні досить актуальною проблемою є відродження духовних цінностей особистості, досягти яких можна шляхом духовного зростання всієї галузі вищої школи [27, с. 170], передусім спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Як зазначає О. Сухомлинська, використання аксіологічного підходу в сучасній практиці освітнього закладу, у першу чергу, передбачає дотримання таких вимог:

1) педагогічна ідеологія має будуватись не на критиці й негативі явищ сучасного навколишнього світу, а на життєстверджувальному позитивному змісті;

2) педагогічний процес повинен представляти цілісність процесів навчання й виховання, які ґрунтуються на спільних підходах та визначається єдиною стратегією розвитку;

3) систему педагогічних впливів на особистість студента необхідно здійснювати не лише завдяки використанню ідей загальносвітового значення та перебудови світу, а через залучення педагога до внутрішнього світу особистості і здатності допомогти зорієнтуватися в існуючій реальності;

4) активно педагогізувати цінності молодіжної субкультури та включити їх до освітньо-виховного процесу;

5) у процесі формування ціннісних орієнтацій особистості необхідно використовувати можливості колективу [21, с. 26–27.].

У межах викладання ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» ми погоджуємося із твердженнями Н. Ткачової, Т. Варенко, що підґрунтям для реалізації аксіологічного підходу є дві основні групи цінностей: освітні та педагогічні [23, с. 26–27.]. Варто зазначити, що освітні цінності містять у собі сукупність гуманістично-орієнтованих пріоритетів суспільства, які є значущими соціальними цінностями, першочерговими орієнтирами для розвитку освітньої системи загалом. Варто зазначити, що до цієї системи входять п'ять провідних груп-компонентів:

1. фундаментальні, основоположні, які наближені до загальнолюдських цінностей та відображають усталені ціннісні орієнтири людства (людина, життя, любов, добро, краса та інші);

2. національні цінності, до яких входять головні доробки національної культури (державність, національна ідея та символи, рідна мова та інші);

3. громадянські цінності які є головними пріоритетами нашого демократичного суспільства (толерантність, демократичні права й обов'язки, етичне ставлення до інших конфесій, релігійна терпимість та інші);

4. сімейні цінності які відображають головні ідеали й доміанти сімейно-родинного життя (шлюбна вірність, любов, повага, взаємопідтримка, взаємодопомога, та інші);

5. особистісні цінності, які полягають у персональних стратегічних цілях, життєвих сенсах, духовних благах конкретної людини (морально-вольові та етичні якості, освіченість, конкурентоспроможність, здоров'я та інші).

Другою групою цінностей, які покладені в основу професійної підготовки майбутніх вихователів, є педагогічні цінності, тобто система освітніх засобів, соціально-етичних норм, педагогічного такту та інструментарію, що забезпечують результативну трансляцію визначених професійних цінностей на особистісний рівень окремої особистості, а саме формування в неї власних ціннісних пріоритетів [23, с. 26-27.].

Важливою складовою у підготовці майбутніх вихователів до духовно-морального виховання дошкільників є особистісно-діяльнісний підхід. Цей підхід

акцентує увагу на особистості, її особистісних якостях та на її діяльності. Провідною діяльністю студента є навчальна діяльність, тобто діяльність із засвоєння узагальненими способами практичних дій та саморозвитку в процесі вирішення проблемних задач, спеціально поставлених педагогом ВНЗ, «на основі зовнішнього контролю й оцінки, що переходять у самоконтроль і самооцінку» [22, с. 612]. На думку О. Мкртічян діяльнісний підхід використовується «для активізації студента в позиції суб'єкта пізнання, що зумовлює свідомий вибір мети, обґрунтоване планування діяльності, її організації, регулювання, контроль, самоаналіз» [14, с. 114].

Особистісно-діяльнісний підхід який є поєднанням особистісного і діяльнісного підходів, виступає як форма взаємодії педагога та здобувача, що містить методичну підготовку студента, усвідомлення цілей, можливостей, потреб, інтересів; врахування здібностей майбутніх фахівців у процесі їхньої професійної підготовки, застосування мобільності майбутніх фахівців дошкільної освіти, їх активності, креативності й ініціативності, а також обов'язкове використання технологій особистісно-орієнтованого навчання. Реалізація цього підходу визначає спрямованість змісту, форм, методів та засобів професійної підготовки фахівців ЗДО до розвитку духовно-моральних цінностей дошкільнят, на особистісно-професійне зростання студента й усвідомлення важливості такого підходу в майбутній професійній роботі.

Не менш важливим у підготовці студентів є використання компетентнісного підходу, який спрямований на комплексне засвоєння знань, завдяки яким майбутній вихователь може успішно реалізувати себе в різних видах професійної діяльності. Він передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки майбутнього вихователя на формування професійної компетентності відповідно до «Професійного стандарту вихователя ЗДО», де компетентність є однією з основоположних характеристик сучасного фахівця дошкільної освіти, який готовий до відповідального та самостійного виконання фахових обов'язків у професійній діяльності.

Використання компетентнісного підходу пов'язано з наміром всебічної підготовки та формування індивіда не лише як професіонала своєї справи, а й як морально-етичної особистості, свідомого члена колективу, соціуму. Цей підхід є гуманітарним і має за мету розвиток кругозору, міждисциплінарного чуття, здатності до індивідуальних креативних рішень, що так важливо у сфері дошкілля. Компетентнісний підхід визначає зміщення акценту з кількісного інформаційного накопичення знань, умінь і навичок до формування у студентів здатності діяти практично, застосовувати навички та досвід у ситуаціях професійної діяльності та житті. Перспективність цього підходу полягає в тому, що він забезпечує продуктивну готовність молодих фахівців до успішної діяльності в різних суспільних сферах [15, с. 2–9].

Важливим у роботі зі студентами є використання акмеологічного підходу, який в перекладі з давньогрецького є квітуюча сила, вершина. Це наука про досягнення особистістю найвищих вершин у життєдіяльності, саморозвитку та самореалізації творчого потенціалу, що є основою загальнолюдських потенційних можливостей. Проаналізувавши вітчизняну психолого-педагогічну науку, можна стверджувати, що акмеологію визначають як галузь перш за все психологічної науки, яка виникла на перехресті природничих, суспільних та гуманітарних навчальних дисциплін та вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку особистості людини на щаблі зрілості, а в першу чергу за досягнення нею високого рівня в цьому розвитку [5].

Акмеологічний підхід у освіті має міждисциплінарний характер, активно розробляє нові ідеї самореалізації, самовдосконалення, розвитку рефлексивності особистості. У межах викладання ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» це шлях професійного саморозвитку і самовдосконалення майбутнього вихователя, що має на меті забезпечення і йому, і вихованцям сформованості характерних (акмеологічних) якостей особистості, необхідних для життя.

Перспективністю акмеологічного підходу є прагнення орієнтації особистості на постійний саморозвиток, самоорганізацію та самореалізацію, що відповідає

сучасним вимогам часу, необхідності досягнення високих результатів у майбутній професійній діяльності. Як зазначає О. Чорна: «акмеологічний підхід орієнтований на цілісний і стійкий розвиток освітніх систем і суб'єктів освітнього процесу в умовах цих систем. Педагог і вихованець, перебуваючи у творчій взаємодії і співробітництві, забезпечують успіх один одного в їх самореалізації, у розвитку духовно-морального потенціалу особистості» [26, с. 338].

Модернізація сучасної вищої освіти в Україні зумовила розвиток концепції студентоцентрованого навчання, яке спрямоване на формування конкурентоспроможного фахівця в галузі дошкільної освіти з індивідуальною стратегією навчання, спроможного до дослідницько-інноваційного типу мислення, постійного самовдосконалення, та безперервного професійного розвитку.

Реалізація студентоцентрованого підходу є одним з ефективних ключових трендів розвитку Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), який знаходить у ньому один з головних інструментів формування успішного суспільства через підготовку активних і відповідальних громадян та майбутніх лідерів.

Упровадження в освітній процес ЗВО студентоцентрованого підходу, на думку Н. Гришиної, передбачає кілька аспектів: використання дієвих способів подачі навчального матеріалу з урахуванням особливостей та специфіки спеціальностей; приділення особливої уваги розмаїтості студентів та їхніх потреб; застосування гнучких навчальних траєкторій; креативне використання різноманітних інноваційних педагогічних методів та засобів; своєчасне оцінювання й коригування способів викладання навчального матеріалу та педагогічних методів і засобів; можливість використання пом'якшуючих обставин під час оцінювання знань; формування у студентів автономності та відповідальності за свої вчинки; уважне ставлення до співпраці зі студентським колективом; наявність необхідних процедур реагування на студентські скарги тощо [4, с. 14].

Варто зазначити, що концептуальними основами студентоцентрованого підходу варто вважати конструктивізм і автономію, тобто вибір особистої, індивідуальної траєкторії освітнього процесу та застосування індивідуальних запитів і власних особливостей майбутніх дошкільних педагогів;

цілеспрямованість та вмотивованість на досягненні здобувачами певних результатів (здобуті знання, практичні уміння, професійні навички, здатність до інноваційної професійної діяльності, готовність до працевлаштування); партнерство як активну співпрацю із викладачами і одногрупниками та суспільством.

Отже, правильно організовані форми та підходи до аудиторної і дистанційної роботи зі студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня освіти при вивченні вибіркового ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» забезпечують якісне засвоєння студентами знань, умінь та навичок.

11.4. Оцінювання результатів навчальної діяльності

Обов'язковим компонентом освітнього процесу в ЗВО є діагностика результатів навчання. Проаналізувавши науково-методичну літературу, погоджуємося із твердженням, що результати навчання є сукупністю знань, умінь, професійних навичок, способів мислення, цінностей, поглядів, інших індивідуальних якостей, набутих студентом в освітньому процесі закладу вищої освіти та які можна перевірити, оцінити, виміряти через систему конкретних контрольних заходів які особа спроможна продемонструвати після вивчення окремого освітнього компонента чи програми навчального плану.

Після завершення вивчення ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» здобувач першого рівня вищої освіти повинен мати такі результати навчання (знання та уміння):

Студент повинен знати:

- ключові поняття курсу;
- загальні засади духовно-морального виховання дітей дошкільного віку;
- концептуальні основи духовно-морального виховання дошкільників;
- педагогічні погляди зарубіжних, вітчизняних та сучасних науковців на духовно-моральне виховання дітей;
- поняття про духовно-моральні цінності особистості;

- значення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку у сучасних умовах;
- сучасне програмно-методичне забезпечення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку для закладів дошкільної освіти;
- сучасні педагогічні технології в духовно-моральному вихованні дошкільників;
- теоретичні основи ознайомлення дітей дошкільного віку із Великими Християнськими Святами та духовно-моральними цінностями.

Студент повинен вміти:

- застосовувати теоретичні знання в умовах освітньої роботи з дітьми дошкільного віку;
- уміло використовувати різноманітні форми, методи й педагогічні засоби в організації заходів духовно-морального змісту з дітьми та батьками;
- володіти сучасним програмно-методичним забезпеченням з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку;
- використовувати сучасні педагогічні технології в духовно-моральному вихованні дошкільників;
- вміти ознайомлювати дітей дошкільного віку з Великими Християнськими Святами, традиціями та особливостями їх святкування;
- бути здатним формувати духовно-моральні цінності в підростаючого покоління;
- займатись професійним самовдосконаленням, здійснювати самоконтроль досягнень з вивчення цього курсу.

Навчальні досягнення студентів вищої освіти, набуті за час вивчення освітніх компонентів, потребують об'єктивної оцінки. Оцінка успішності студента з дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є рейтинговою й вираховується за 100-бальною шкалою ECTS.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять. Наприкінці вивчення змістового модулю обов'язково проводиться модульний контроль, що має на меті перевірку оволодіння студентом певної сукупності знань

та фахових умінь з вивченого змістового модуля. Модульний контроль реалізується шляхом проведення модульної контрольної роботи, яка проводиться у вигляді тестів.

Основними критеріями, які характеризують рівень компетентності студента вищої освіти при оцінюванні результатів як поточного так і підсумкового контролів, є такі:

- здійснення усіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою / силабусом з навчальної дисципліни;
- характеристика відповіді студента (самостійність, правильність, логічність, обґрунтованість);
- якість знань (осмисленість, повнота, глибина, системність, міцність, узагальненість);
- рівень володіння когнітивними та розумовими операціями (здатність аналізувати, синтезувати, класифікувати, порівнювати, абстрагувати, визначати головне, узагальнювати, робити висновки тощо);
- якість виконання практичних / самостійних завдань, уміння їх презентувати;
- самостійність оцінних суджень.

З метою об'єктивного й ефективного оцінювання здобутих знань та вмінь здобувачів вищої освіти нами розроблено критерії оцінювання аудиторної /дистанційної роботи студента. За одне аудиторне /дистанційне заняття студент може отримати максимально 5 балів ($5 \times 12 = 60$ балів).

Критерії поточного оцінювання аудиторної роботи з освітнього компоненту «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку»

5 балів – високий рівень висвітлення результатів навчання за темою заняття, студент активно приймає участь в обговоренні теоретичних питань, чітко пояснює зміст понять та тверджень; відповідаючи, чітко формулює власну думку; швидко орієнтується та наводить приклади, що говорить про його обізнаність і зацікавленість темою заняття; креативно відповідає на запитання; здобувачем опрацьований конспект лекцій і додаткова література. Завдання

практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, форма їхнього представлення є оптимальною.

4–3 бали – достатній рівень досягнення навчальних результатів за темою заняття, бере участь в обговоренні теоретичних питань; пояснення понять та тверджень здійснюється на репродуктивному рівні; не чітко формулює власну думку; відповідаючи на запитання, допускає незначні помилки у відповідях, які може самостійно усунути, або усуває за допомогою педагога; опрацьований лише конспект лекцій, відповідь будується на основі вивченого на лекційному занятті матеріалі. Завдання практичної / самостійної роботи виконані в повному обсязі, але окремі з них містять неточності та потребують виправлення, корекції або доповнення, форма їхнього висвітлення є оптимальною або достатньою.

2–1 бали – мінімально-достатній рівень оволодіння навчальним матеріалом за темою заняття, здобувач бере пасивну участь в обговоренні теоретичних питань теми, відповіді на запитання неправильні чи відсутні; результати навчання за темою мінімальні. Завдання практичної / самостійної роботи виконані частково, містять помилки, недоліки, вимагають доопрацювання та доповнення, форма їхнього висвітлення є мінімальною, або відсутньою.

0 балів – відсутні знання навчального матеріалу за темою заняття, здобувач не бере участі в опитуванні теоретичних питань; не дає відповіді на питання. Відсутні матеріали практичної / самостійної роботи.

У процесі вивчення ОК «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» проводиться дві модульні контрольні роботи, які оцінюються по 20 балів кожна ($20 \times 2 = 40$ балів).

Формою підсумкового контролю є залік з навчальної дисципліни, де вираховується підсумкова оцінка (за 100-бальною шкалою), тобто сума балів, отриманих за окремі оцінювані форми навчальної діяльності (поточне та підсумкове оцінювання рівня оволодіння теоретичним матеріалом та виконання практичних / самостійних завдань). Додаткові (бонусні) бали надаються за участь у наукових конференціях, олімпіадах, наявність наукових публікацій тощо. Критерії оцінювання результатів навчання представлені у табл. 11.4.1.

Таблиця 11.4.1.

Критерії оцінювання результатів навчання

Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення навчальної дисципліни	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни
90-100	Здобувач демонструє високий рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», що засвідчує його готовність до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом вихователя дітей дошкільного віку.
75-89	Здобувач виявляє достатній рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» та здатності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом вихователя дітей дошкільного віку.
60-74	Результати вивчення навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» є достатньо-мінімальними для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом.
35-59	Ряд запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» відсутні. Рівень наявних результатів навчання є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом вихователя дітей дошкільного віку
0-34	Результати навчання відсутні.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта здійснюється на принципах об'єктивності, систематичності та системності, відкритості, прозорості, доброчесності, єдності вимог, доступності та зрозумілості студентам методики оцінювання з урахуванням індивідуальних можливостей, що є важливим елементом освітнього процесу загалом.

Узагальнюючи викладений матеріал, зауважимо, що сучасна освітня реальність висуває нові виклики до підготовки фахівця дошкільної освіти. Ціннісну основу професіоналізму сьогодні складають інтелектуальні, духовні та моральні якості майбутніх спеціалістів. Великою цінністю для кожного закладу дошкільної освіти є духовно-морально сформований фахівець, який є прикладом для наслідування, як для вихованців, так і їхніх батьків, здатний до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, готовий до прийняття відповідальних

професійних рішень, який володіє якостями мобільності, креативності, динамізму та конструктивності. Вибіркова навчальна дисципліна «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку» формує у майбутнього фахівця дошкільної освіти знання, уміння та навички необхідні для здійснення духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, як одного із найважливіших напрямів у формуванні особистості.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник / О. Вишневський. 3-тє вид., доопрац. і доп. К. : Знання, 2008. 566 с.

3. Гнізділова О. А., Станіченко О. Ф. Еколого-моральні проекти як засіб виховання чуйності у дошкільників. *Молодь і ринок*. 2021. Вип. 2 (188). С. 11-15.

4. Гришина Н. М. Удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти: студентоцентризований підхід. *Державне будівництво*. 2019. №2. С. 1-18.

5. Дем'янчук О. О. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. URL: <https://naurok.com.ua/akmeologichniy-pidhid-yak-strategichniy-orientr-osobistisno---orientovano-pedagogchino-osviti-190466.html> .

6. Дистанційне навчання студентів: теорія і практика : науково-методичні праці Херсонського державного університету / відп. ред. С. А. Омельчук. Херсон: ХДУ, 2020. 78 с.

7. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прогр. та календарно-темат. план / А. М. Богущ, І. Л. Сіданіч, В. Є. Сучок та ін. К. : ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с.

8. Євтух М. Б., Тхоржевська Т. Д. Проблеми виховання молоді у світлі християнського вчення. *Виховання і культура*. 2001. №1 (1). С. 57–59.
9. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівенць, 2023. 210 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl.prohrama.rozvytku.ditey.doshk.viku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf>.
10. Ковалевська Н. В., Фазан Т. П. Формування духовно-моральних цінностей у дошкільників в умовах військового стану. *Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації: зб. матеріалів конференції*. (м. Київ, 16 червня 2022 р.) / за ред. О. Рейпольської, О. Брежнєвої, І. Луценко, В. Рагозіної, С. Васильєвої. Київ. 2022. С. 75–79.
11. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівенць, 2014. 128 с.
12. Ляпунова В. А., Волкова В. А. Психолого-педагогічні умови формування моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки* : зб. наук праць Херсонського державного університету. 2018. Вип. 82 (3). С. 102–106.
13. Манжелій Н. М., Фазан Т. П. Підготовка майбутніх вихователів до формування духовно-моральних цінностей у дошкільників в умовах війни. *Педагогічні науки*, 2022, № 80. С. 92–97.
14. Мкртічан О. А. Методологічні підходи як підґрунтя підготовки вихователів до розвитку музично-творчих здібностей дітей 4-7 років. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73, Т. 2. С. 112-117.
15. Наукові підходи до педагогічних досліджень : кол. монографія / за заг. ред. В. І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. 348 с.
16. Освітня програма «Дитина» / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ : Принт-медіа Київський університет ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
17. П'ятакова Г. П., Заячківська Н. М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. Для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с.

18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан. Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
19. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. №755-21 «Про затвердження Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»». URL: <https://document.vobu.ua/doc/7529>
20. Stanichenko O., Hnizdilova O., Palekha O., Oleksenko R. The study of older preschool children's sensitivity formation state. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5(S4). P. 559–572.
21. Сухомлинська О. В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи. *Шлях освіти*. 1996. № 1. С. 24–27.
22. Теоретико-методичні аспекти викладання компонентів освітніх програм у системі підготовки магістрів у педагогічних закладах вищої освіти : колективна монографія / за заг. ред. О. О. Момот; Ю. В. Зайцевої; В. В. Карманенка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 670 с. ISBN 978-966-2538-91-5
23. Ткачова Н. О., Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/58.pdf.pdf.
24. Фазан Т. Формування духовно-моральних якостей у майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення*. Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 17 травня 2023р. / Кропивницький : ФОП Піскова М. А., 2023. С. 56–59.
25. Химич Н. Є. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях. *Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика. Навчальний посібник* / під заг. ред. проф. С. О. Нікітчиної. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. С. 296–330.
26. Чорна О. Г. Науково-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів з безпеки життєдіяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Серія: Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 337–339.

27. Ярмак Т. В. Формування духовних цінностей сучасної молоді. *Сучасні аспекти виховання студентської молоді* : матеріали наук.-практ. конф., (м. Харків, 19-20 березня. 2009 р.). Харків, ХГАМГ, 2009. С. 169-170.